

Limburgs heuvellandschap.
Foto **Ellen van Norren**

DE EIKELMUIS

DOOR DE OGEN VAN ELLEN VAN NORREN

Nederland maakt dit jaar steeds verder kennis met de eikelmuis. Het is ons ernstigst bedreigde zoogdier, hij kwam in de jaren vijftig nog algemeen voor in Zuid-Limburg, maar was rond 2005 bijna verdwenen. Het dier heeft een fascinerend leven in bosranden en houtwallen in Zuid-Limburg. Herstel van wildernis, structuurrijkere bossen en dooradering van het cultuurlandschap kan de eikelmuis redden. En veel andere soorten kunnen hier ook van profiteren.

Wat voor dier is de eikelmuis? Als je een muis voor ogen hebt, dan moet je wat groter denken. De gewone bosmuis kan zomaar de prooi vormen van de eikelmuis. Buiten de staart gerekend is de eikelmuis zo'n 15 cm. Het is een onvoorstelbare acrobaat. Stel je een braamtak voor en dan het dunne deel daarvan: dat is waar een eikelmuis overheen kan rennen in het volslagen donker. Met zijn grote bolle ogen en zwarte masker ziet hij in het donker voldoende om op zo'n takje een mot, slak of miljoenpoot te bemachtigen. De pluimstaart dient daarbij voor de balans en er worden sprongen gemaakt van makkelijk 30 cm naar de volgende tak, net als een eekhoorn. De eikelmuis is dan ook geen muis, maar behoort tot de familie van de slaapmuizen. Net als de hazelmuis houdt hij een winterslaap van zes maanden en is in Nederland alleen in Zuid-Limburg te vinden. Het is een nachtdier, dus je komt hem niet zomaar tegen.

Ellen verplaatst eikelmuiskast.
Foto **Piet Hein Pelser**

Door de verborgen leefwijze kan het dier ineens écht kwijt zijn. Rond de millenniumwisseling was het aantal waarnemingen verontrustend laag en werd er een zoekactie uitgevoerd. Daarbij werden dieren maar in één bos teruggevonden. Zodoende kwam de eikelmuis in 2006 als ernstig bedreigd op de Rode Lijst. De Zoogdiervereniging startte toen met het jaarlijkse monitoren. Ik raakte hier in 2015 bij betrokken en werk hieraan, samen met collega's Wesley Overman, Dick Bekker, Maurice La Haye en Gerard Müskens. Wij vangen twee keer per jaar eikelmuizen die worden gechipt en op dezelfde plek weer vrijgelaten. Helaas registreerden we hierbij een verdere afname van het aantal eikelmuizen. Geschat werd dat er nog maar enkele tientallen eikelmuizen voorkwamen in het bos.

Het was duidelijk dat er een beschermingsplan voor de eikelmuis moest komen. In 2018 stelde de provincie Limburg dat plan vast, met voor vier jaar geld voor herstel van leefgebied, een fokprogramma, onderzoek en communicatie. Het belangrijkste daarbij is uiteraard het herstel van leefgebied. Maar de praktijk was weerbarstig. De organisatie die zou gaan zorgen voor herstel van leefgebied ging in 2021 failliet en het geld voor het soortbeschermingsplan was weg. Er wordt al een jaar gewerkt aan een herstart en de tijd dringt: hopelijk komt het op tijd. Bovendien zijn er nog allerlei vragen over de leefwijze van eikelmuizen

en over het inrichten van leefgebied. Voor zover daar onderzoek naar is uitgevoerd, verliep dit jarenlang moeizaam. Het is dan ook geweldig dat in 2022, het Jaar van de Eikelmuis, met steun van Gaia Nature Fund, Dierenpark Amersfoort Wildlife Fund, ARTIS, Provincie Limburg en de Zoogdiervereniging een zenderonderzoek is gestart. Daarbij maken we dankbaar gebruik van kennis in Duitsland en Vlaanderen, waar al zenderonderzoek is uitgevoerd.

Een beetje lucht wordt gegeven door het prachtige verhaal van eikelmuizen uit… Rijswijk! In Zuid-Holland, inderdaad! In het jaar dat de hoop zo'n beetje was opgegeven werden er bij toeval 27 eikelmuizen in winterslaap gevonden op het moment dat hier een moestuinencomplex was plat gebulldozerd.[1] De Bemelerberg werd in allerijl geschikt gemaakt met 100 eikelmuiskasten en 10 ingegraven stenenstapels. De dieren werden op DNA onderzocht en goedgekeurd voor uitzet. Op de Bemelerberg[2], op 8 km van de nog aanwezige natuurlijke populatie, worden sinds 2017 ieder jaar

Eikelmuis bij controle Sherman-lifetrap. Foto **Herman de Jongh**

zo'n 40 eikelmuizen bijgeplaatst. GaiaZOO verzorgt in opdracht van de provincie Limburg een fokprogramma. De eikelmuizen worden in deze dierentuin bij Kerkrade geboren in speciale nestkasten en met kast en al in het gebied uitgezet. In een van de bosjes worden al sinds 2019 eikelmuizen geboren en in dat bosje zijn geen nieuwe dieren bijgeplaatst. Ze lijken daar dus zelf stand te houden.

Limburgs Landschap en Staatsbosbeheer hebben de handschoen van habitatherstel in het bos opgepakt. Er is in het bos een beter ontwikkelde struiklaag nodig en er zijn verblijfplaatsen en voldoende voedsel nodig voor eikelmuizen. Hiervoor laten de beheerders een deel van het dode hout liggen. En hakhoutbeheer zorgt voor licht op de bodem, waardoor de struiklaag zich

Eikelmuiskast.
Foto **Piet Hein Pelser**

kan ontwikkelen. Dood hout biedt zowel verstopplekken als voedsel, omdat daar miljoenpoten, pissebedden en insecten leven. De aldus gecreëerde wildernis in de bosranden is ook goed voor soorten als vroedmeesterpad, kleine ijsvogelvlinder, zwarte rapunzel en middelste bonte specht, zeker als er ook een poel aanwezig is.

Nu moet het habitatherstel in het typisch glooiende Limburgse cultuurlandschap nog vorm krijgen. De eikelmuis kan daar leefruimte vinden in brede wilde hagen met (doorn)struiken, hoogstamboomgaarden, stenenstapels en rommelhoekjes. Tussen de monotone akkers, die nu aan geen enkele definitie van Basiskwaliteit Natuur voldoen, is een droge 'dooradering' met houtwallen, graften en hagen nodig. Dit kan nieuw leefgebied voor de eikelmuis vormen en de twee nu bekende leefgebieden met elkaar verbinden. Dan is het nog maar een enkele kilometer naar het zuiden en westen, waar eikelmuizen in België leven, en naar het Geuldal in het noorden, waar de eikelmuis leefgebied kan herontdekken. Als het maar op tijd komt…!

We kunnen de eikelmuis natuurlijk onmogelijk beschermen als niemand het dier kent. Daarom zorgen GaiaZOO, Zoogdiervereniging, Dierenpark Amersfoort en ARTIS, als drijvende krachten achter het Jaar van de Eikelmuis, ervoor dat iedereen aan het eind van het jaar de eikelmuis kent. Mensen kunnen bij GaiaZOO een eikelmuis adopteren, of in de zoogdierwinkel.nl een uitgebreid eikelmuisbeleefpakket bestellen. De opbrengst gaat naar nestkasten en plantgoed, waarvoor de nieuwe coördinator van het soortbeschermingsplan straks

Eikelmuis.
Foto **Wesley Overman**

een locatie gaat regelen. En we zorgen dat de eikelmuis voor het eerst in Nederland professioneel wordt gefilmd, zodat mensen dit prachtige dier kunnen zien, ervan kunnen houden, en het beschermen!

Ellen van Norren is projectleider van eikelmuismonitoring en -onderzoek bij de Zoogdiervereniging

ZOOGDIER DIGITAAL

Savelsbos.
Foto **Ellen van Norren**